

Mekanisk socialtjänst

De flesta socialarbetare vill skapa goda relationer med sina klienter. Men helt andra ideal uppmuntras när socialtjänsten styrs företagsekonomiskt.

Text: Elin Odesson | Illustration: Johanna Gustafsson | [Prenumerera](#) | Artikel i SocialPolitik nr 3 2016

Vad är det för ideal som uppmuntras hos personalen inom socialtjänsten?

Jo konkurrens, individuella prestationer och effektivitet. Det menar Marcus Lauri, statsvetare och genusvetare vid Umeå universitet. I sin avhandling visar han hur de här idealen avhumaniserar socialtjänsten.

– Det är inte alls oavsiktligt utan en följd av att socialtjänsten styrs företagsekonomiskt, säger han.

Marcus Lauri visar hur flera faktorer tillsammans bidrar till att socialtjänsten allt mer rationaliseras, mekaniseras och avhumaniseras. I en företagsekonomisk styrning är det objektivitet, professionalitet och socialarbetarens förmåga att koppla bort sina egna känslor som belönas. Det här trycker undan socialarbetarens känslor av empati och solidaritet med klienten – vilket är tvärtemot vad de flesta socialarbetare anser viktigt, nämligen att skapa en god relation med klienten för att det sociala arbetet ska bli framgångsrikt.

När evidensbaserade metoder, med standardiserade intervjumallar blir allt vanligare, finns inget eller litet utrymme för flexibilitet. Följden blir att avståndet mellan socialarbetare och klient ökar och arbetet blir mer mekaniserat.

De höga kraven på dokumentation gör också att det blir allt mindre tid till att träffa klienterna. Dessutom leder uppdelningen i beställare och utförare ofta till att de som utreder behoven hos en klient har väldigt lite att göra med klienten, medan de som ger hjälp och stöd saknar befogenhet

att styra val av insats. Också att dela upp arbetet i olika enheter bidrar till distansering.

Ett exempel kan vara när en person med missbruksproblem får avslag på sin ansökan hos enheten för ekonomiskt bistånd och blir vräkt från sin bostad – något som naturligtvis samtidigt gör arbetet med att hjälpa personen ur missbruket, som görs på missbruksenheten, mycket mycket svårare. För dem som behöver hjälp och stöd blir det svårare att navigera i en uppstyckad organisation.

Den här avhumaniseringen och distanseringen är inte oavsiktliga konsekvenser utan snarare en logisk följd av att socialtjänsten organiseras utifrån företagsekonomiska modeller, menar Marcus Lauri.

– I de här modellerna är konkurrens, resultat och en balanserad budget överordnade värden som rättvisa, jämlikhet och empati.

Alla de här olika faktorerna sammantagna, tillsammans med krympande resurser generellt, gör att socialarbetare förfrämligas inför sina uppgifter och känner att de saknar möjligheter att utföra ett socialt arbete såsom de tänkte sig när de en gång valde yrket.

Utvecklingen leder ibland till att socialarbetare lämnar yrket, men också till att de gör motstånd och försöker förändra internt.

– Eller så kanske de distanserar sig och inte engagerar sig i nya kollegor eller vill ta emot praktikanter. En del vänder ut och in på sig själva för att framhärda i ett omsorgsideal. Trots att arbetsvillkoren egentligen gör det omöjligt, säger Marcus Lauri.

Att socialtjänsten styrs utifrån företagsekonomiska mekanismer är en paradox i sig, framhåller han.

– Ett starkt bidragande skäl till att det sociala arbetet växte fram under 1900-talets första hälft var just att mildra effekterna av kapitalism.

Under industrialiseringen och urbaniseringen bröts sociala

band som kommit av att människor bott i byar och brukat landet. Detta sociala kitt slogs sönder och skapade osäkerhet. Ibland behövdes arbetskraft och ibland inte. Sårbarheten och fattigdomen ökade och följden blev social och politisk oro. Behovet av socialt arbete ökade då för att mota negativa effekter av kapitalismens framväxt.

– Det är därför fascinerande att se att samhället under de senaste två decennierna valt att organisera socialtjänsten utifrån denna samma kapitalismens logik.

Marcus Lauri talar även om övertron på det individuella ansvaret, att socialarbetare genom exempelvis motiverande samtal ska förmå individer att själva ta initiativ till förändring. Han beskriver Settlementrörelsen i England i slutet av 1800-talet, då socialarbetare bosatte sig tillsammans med sina klienter i fattiga kvarter för att hjälpa. När socialarbetarna kom nära klienterna i vardagen insåg de snart att orsakerna till sociala problem inte främst var bristande moral hos individerna utan miljöfaktorer och att förklaringarna fanns i de omgivande strukturerna.

– Idag i socialtjänsten i Sverige, bidrar i stället den ökande distansen och avhumaniseringen till att skapa likgiltighet bland socialsekreterare.

De som tror på marknadsekonomiska lösningar i välfärden brukar hävda att effektivitet och vinstintressen mycket väl går att kombinera med värden som jämlikhet och empati. Men det blir "Goddag yxskaft" säger Marcus Lauri.

– När budget i balans är överordnat och personalen säger "men vi tycker att det är viktigare att ge klienten ett bra stöd" så har de inte gjort sitt jobb. När en chef säger att en enhet gjort ett "bra resultat" skulle det kunna innebära att många människor mår bättre, men så är det inte utan vad som räknas är det ekonomiska resultatet.

Marcus Lauri. Bild:
Per Melander

Flera studier som gjorts av hur styrningen med företagsekonomiska modeller påverkat välfärden har visat att den varken blivit billigare eller bättre. Bland annat behovet av kontroll och uppföljning har medfört kraftigt ökad administration.

– Det blev alltså både dyrare och sämre, och dessutom sker en avhumanisering så som jag visar i min forskning, säger Marcus Lauri.

Han gör tydligt att det inte är en fråga enbart om tillit eller administration. Om socialtjänsten ska kunna reformeras krävs förändringar i grunden, av styrsystemen och att professionen åter får makt och inflytande över det sociala arbetet.

Marcus Lauri efterlyser en tydligare ideologisk vision om vad det offentliga ska vara, om hur vi kan driva en bättre fördelningspolitik och socialpolitik. Att inte se människor som bördor är centralt, och att socialtjänstens resurser utökas.

Han önskar mer av helhetsorganisation i socialtjänsten, inte separata budgetar och specialiserade enheter i lika hög grad som nu, för att möjligheterna till helhetssyn på klienterna ska öka.

I framtiden kan Marcus Lauri tänka sig att forska mer kring arbetsvillkoren i socialtjänsten. Till exempel skulle han gärna studera personalomsättningen djupare, eller vad som egentligen ligger bakom avhumaniseringen – är det det byråkratiska systemet, ideologin eller starka ekonomiska intressenter?

Läs mer

Doktorsavhandlingen *Narratives of governing: rationalization, responsibility and resistance in social work* (Berättelser om styrning: Rationalisering, ansvar och motstånd i socialt arbete).

umu.diva-portal.org

Elin Odesson